

PERİNÇEK-İSVİÇRE DAVASI KARARI SONRASINDA ERMENİ SOYKIRIM İDDİALARI KONUSUNDA SİYASİ, HUKUKİ VE AKADEMİK ETKİLEŞİM

(POLITICAL, LEGAL AND ACADEMIC INTERACTION ON THE
ARMENIAN GENOCIDE ALLEGATIONS AFTER THE DECISION OF
PERİNÇEK V. SWITZERLAND CASE)

Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA
Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
alaeddinyalcinkaya@gmail.com

Öz: *Perinçek-İsviçre davası, her ne kadar İsviçre'nin AİHS'ni ihlali iddiasıyla açılmış ise de bunun temelinde Ermeni soykırım iddiaları bulunmaktadır. AİHM'nin ilk dairesinin İsviçre'nin ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine dair kararını büyük daire de onaylamıştır. Karar metninde açıkça belirtildiği üzere Ermeni soykırım iddialarının Holokost gibi kesinliği olmadığı tespit edilmiştir. Tehcirin 100. Yıldönümüne tesadüf eden nihai karar, soykırımı savunan Ermeni çevreleri ve Ermenistan'da bundan sonraki iddiaları sürdürürebilme amacıyla başarı olarak nitelenmiştir. Bununla beraber bu kararlar birlikte soykırım iddialarını sürdürmenin imkânsız olduğu da seslendirilmektedir. Gerek AİHM kararları gerekse bugüne kadar konuyla ilgili diğer ulusal ve uluslararası yargı kararları, soykırım iddiaları çerçevesindeki faaliyetleri engellemeyecektir. Ancak son kararlar birlikte hukuk, siyaset ve bilimsel zeminlerdeki etkileşimi sonucu Türkiye açısından konuyla ilgili gerçeklerin savunulması daha kolay ve etkili olacaktır. Mahkemelerin kararlarının bağlayıcılığı, siyasetin bir dereceye kadar kurallarla sınırlı olması ve bilimsel faaliyetlerin gözlem, belge, sonuç ilişkilerini göz önüne alma zorunluluğu dikkate alındığında mesnetsiz iddiaların etki alanı daralacaktır.*

Anahtar Kelimeler: *Perinçek-İsviçre Davası, Soykırım Hakkında Mahkeme Kararları, Soykırım Sözleşmesi, Soykırımı Tanıma Kararları, Siyaset-Araştırma-Yargı İlişkileri*

Abstract: *The Armenian genocide allegations stand at the center of the Perinçek-Switzerland case despite the fact that it has been opened on the basis of the violation of the European Convention on Human Right by Switzerland. The decision explicitly states that the "Armenian genocide"*

is not a genocide such as Holocaust. The final judgement of the Grand Chamber which coincided with the 100 anniversary of 1915 Relocation, was described as a success against Turkey in Armenia and in some Armenian circles in order to sustain genocide allegations. On the other hand according to some Armenians, after this decision, it is impossible to sustain the existing Genocide allegations. However, ECHR decisions and other national and international judicial decisions on this subject so far seem not to end the propaganda on the Genocide claims. Nevertheless, together with this final decision, the basis of the interaction of law and politics with the results form scientific researches, it will be easier to defend the relevant facts in line with Turkey's arguments. The binding of the decisions of the courts, and of the political rules -to a certain degree-, together with the scientific studies' obligation to take consideration the observation-evidence-consequence interaction, the efficiency of these baseless claims would diminish.

Keywords: *Court Decisions on the Genocide, Decisions on Recognition of Genocide, Genocide Convention, Perincek-Switzerland Case, Politics-Research-Legal Relations*

Giriş

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Perinçek-İsviçre kararı, beklendiği gibi Perinçek'in şikayeti konusunda İsviçre'yi mahkum etmiştir. Söz konusu dava, Büyük Daire Kararı olarak nihâi olup kesin karardır. Aralık 2013'te görülen 7 hâkimden oluşan İkinci Daire kararında İsviçre'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) aykırı olarak Perinçek'i mahkûm ettiği tespit edilmişti, yani İsviçre AİHS'yi ihlalden dolayı mahkûm edilmişti. Bunun üzerine İsviçre'nin talebiyle dava temyiz edilmiş, 17 hakimden oluşan Büyük Daireye gönderilmişti. Ocak 2015'de görülen davanın kararı ise 15 Ağustos 2015'te açıklanmıştır. Türkiye, Perinçek'in yanında, Ermenistan ise İsviçre'nin yanında davaya müdahil olmuştu.

Gerek AİHM'ye başvuru sürecindeki iddialar gerekse mahkeme kararlarının omurgasını İsviçre'nin "soykırımı cezalandırma yasası"nın ifade özgürlüğüne aykırı olup olmadığının tespiti oluşturmaktadır. Belirtmek gerekir ki AİHM'ye yapılan başvuruların önemli bir kısmını devletlerin AİHS, madde 10'da düzenlenen ifade özgürlüğünü ihlal iddiaları oluşturmaktadır. 1959-2011 yılları arasında mahkeme yetkisini kabul eden devletler hakkında bu maddeden mahkûmiyet kararı, toplam 479'dur.¹ Bunlar arasında örneğin Avusturya hakkında ifade özgürlüğünü ihlalden dolayı toplam 32, Finlandiya hakkında 16, Fransa hakkında 25, İsviçre hakkında 11, İngiltere hakkında 11 mahkûmiyet kararı bulunmaktadır.² Bununla beraber kararların hemen hiçbiri ilgili taraflar veya ülkeler açısından Perinçek-İsviçre davası gibi yankı uyandırmamıştır. Aşağıda ele alınacağı gibi dava, Perinçek-İsviçre davası olmayı aşmış güçlü Ermeni lobileri ve Ermenistan ile Türkiye davası haline gelmiştir. Aşağıda ele alınacağı üzere yaklaşık yarım asırlık Ermeni soykırım iddiaları ile buna karşı Türkiye'nin gerçekleri haykırma mücadelesinde ilk defa Türkiye ve Ermenistan/Ermeni diasporası mahkeme önünde doğrudan karşı karşıya gelmiştir. Bu gerçek bizi aynı zamanda hukuk üzerinden siyaset çatışması gerçeğine götürmektedir.

1 Alaeddin Yalçınkaya, "Türkiye'nin AİHM Önündeki Sicili, Yargısal Sorumluluk ve Anayasa", *Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşunun 60. Yılına Armağan*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2012, ss.65-84.

2 http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/2B783BFF-39C9-455C-B7C7-F821056BF32A/0/TABLEAU_VIOLATIONS_EN_2011.pdf Türkiye'nin bu tablodaki ihlal sayısı 207 ile rekor durumundadır. Bununla beraber bu rakam ülkelerin nüfusunu dikkate almadan hazırlanmış olup yanıltıcı durumdadır. Bunun yerine mesela her bir milyon kişiye düşen ifade özgürlüğünü ihlalden mahkûmiyete baktığımızda Türkiye'nin ihlal sayısı 10 iken İzlanda ve Lihtenştayn'inkiler 33'tür. Alaeddin Yalçınkaya, "Türkiye'nin AİHM Önündeki Sicili, Yargısal Sorumluluk ve Anayasa", *Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşunun 60. Yılına Armağan*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2012, ss.243-244.

Ermeni soykırım iddiaları, hukuk-siyaset ilişkisi veya çelişkinin en belirgin örneklerinden biri olmaya adaydır. Genellikle hukukun, siyasetin gerisinde kaldığı iddia edilir. Bu yönüyle hukukun daha muhafazakâr olduğu, yeni değişikliklere adapte olmakta zorlandığı veya geç kaldığı ileri sürülür. Bununla beraber, konuya hukuk felsefesi veya teorisi açısından bakıldığında, sorunun güncel çıkarlar veya iddialarla bunun herkes için, her ortamda, daha geniş bir zaman diliminde kabul edilebilir geçerli kurallar arasındaki çatışma boyutu ortaya çıkar. Geleneksel hukukun aksine modern hukukta belli bir konuda herkes için, her devirde geçerli normun tespiti düşünülemez. Bununla beraber modern hukuk, konuyla ilgili çıkarların ve çatışmaların boyutuna ve etkinliğine göre yeni kurallar getirebilir.³

Parlamentoların soykırımı tanıma veya cezalandırma kararları siyasi iradenin o günkü/dönemki tezahürü olup mevcut hukuk sistemi içinde dar kapsamlı veya bir anlamda gündelik bir iradeyi ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili mahkeme kararları ve bunların dayandığı genel, kapsamlı, bağlayıcı kararlar ise bir bakıma yılları hatta asırları aşan çatışma ve ilişkiler ile bunun sonucu ortaya çıkan genel uzlaşmalar olarak sözleşmelerde yer alan iradenin tespiti demektir.

Ancak bu durumda mevcut bir kuralın hangi gerekçe ile ve nasıl değişeceği, yeni kuralların nasıl konulacağı da yine kurallara bağlanmıştır. Günümüzde iç hukukta bu sorun parlamentolar, gerektiğinde hukuk sisteminin özelliğine göre içtihatlar, uluslararası hukukta ise sözleşmeler veya teamüllerle belirlenmektedir. Bir toplumun ulus kimlik krizine girmesi veya bir başka topluluğa karşı tarihi düşmanlık gerçeği başlı başına mevcut kuralları değiştirmeyi zorunlu kılmaz. Daha doğru bir ifade ile mevcut kurallar kişilere veya toplumlara göre değişmez ki bu anlamda hukukun gözü kördür. Hukuk, bu yönüyle uzun dönem siyasi çatışmalar ve ilişkilerin

bileşkesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda siyaset ise hukuksal ilişkilerin kısa dönemlik yansıması veya bir açıdan uygulaması olarak görülebilir. Parlamentoların soykırımı tanıma veya cezalandırma kararları siyasi iradenin o günkü/dönemki tezahürü olup mevcut hukuk sistemi içinde dar kapsamlı veya bir anlamda gündelik bir iradeyi ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili mahkeme kararları ve bunların dayandığı genel, kapsamlı, bağlayıcı kararlar ise bir bakıma yılları hatta asırları aşan çatışma ve ilişkiler ile bunun sonucu ortaya çıkan genel uzlaşmalar olarak sözleşmelerde yer alan iradenin tespiti demektir.

Uluslararası hukukun savaş hukuku veya insancıl hukuk alt dalları kapsamındaki düzenlemeler ile Soykırım Sözleşmesi, insanların vatanında

3 Engin Topuzkanamış, "Hukuk ve Modernlik Üstüne Bazı Notlar", *HFSA, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkiivi* (hazırlayanlar: Hayrettin Ökçesiz vd.), İstanbul Barosu Yayınları, 2012, s.11.

yaşama hakkı ve diğer benzeri konulardaki düzenlemeler, 20. Yüzyıl batı hukukunun ulaştığı önemli aşamaları temsil etmektedir. Mevcut düzenlemelere göre 1915 Tehcir Kararnamesi'nin soykırım kapsamında kabulünün mümkün olmadığı birçok açıdan ortaya çıkmış ve bunlar aşağıda kısmen temas edeceğimiz mahkeme kararlarıyla tespit edilmiştir. Tehcir Kararnamesi üzerinden daha 10 yıl geçmeden İngiliz Kraliyet Başsavcılığı'nın konuyla ilgili kovuşturmayaya gerek görmeme kararı, yargısal açıdan böyle bir iddianın reddi demektir. Kararnameden yaklaşık 60 yıl sonra başlayan soykırımı tanıma kararları aldırılma faaliyetleri hukuk üzerine siyasi baskı anlamına gelmektedir. Öte yandan hangi şartlarda olursa olsun (savaş şartları veya güvenlik gerekleri gibi) tehcirin (relocation, yeniden iskân) soykırım, hiç olmazsa savaş suçu sayılması gibi girişimler de sonuçsuz kalmıştır.⁴ Bu anlamda aşağıda değinileceği üzere Ermeni soykırım iddiaları, bilinçaltındaki "Türk karşıtlığı"nı da kullanarak yargısal kararlar için olduğu gibi uluslararası hukuk düzenlemelerini de siyasi hedefler istikametinde yönlendirmek veya yorumlamak istemektedirler. AİHM'nin söz konusu kararı ise, bu baskıya veya bilinçaltındaki tarihsel kin ve düşmanlığa boyun eğmeyerek hukukun bağımsızlığını koruyabilme başarısı göstermiştir.

Soykırım İddiaları ve Yargı

Uluslararası hukukta soykırım suçu ve cezalandırılması öncelikle Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir. Bu sözleşmenin geçmişe şâmil olmadığı "suçlar ve cezalar geriye yürümez" genel hukuk ilkesiyle kesin olduğu gibi sözleşmenin nihaî hükümleri ve özellikle de yürürlük hükmü, bunu kesin olarak belirlemiştir. Nitekim 13. Madde'ye göre "Bu Sözleşme, yirminci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesini izleyen doksanıncı gün yürürlüğe girer."⁵ Bu konuda teamül olduğunu iddia eden soykırım iddiaları, böyle bir uluslararası hukuk teamülü bulunduğuna dair iddialarının ispatı için gerekli girişimde ve delil sunumunda bulunmamışlardır. Öte yandan Roma Statüsü ile düzenlenen Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran sözleşmede de soykırım suçlarının yargılanma usul, süreç ve muhakemesini düzenlemektedir. 1998'de imzalanan statüye göre "altmışıncı onay belgesinin BM genel sekreterliğine tesliminden 60 gün sonra yürürlüğe girmesi" öngörülmüştür. Buna göre Mahkeme 11 Temmuz 2002 tarihi itibariyle faaliyetine başlamıştır.⁶

4 Bu konudaki sözleşmeler ve tartışmalar için bkz.: İlyas Doğan, *Devletler Hukuku*, Astana Yayınları, 2013, Ankara, ss.382-394.

5 Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, 6. Baskı, 2013, Beta, İstanbul, s. 501.

6 Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/uluslararasi_isbirligi/uluslararasi_mahkemeler/ucm.html

Perinçek-İsviçre Davası kararında da temas edildiği üzere Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, soykırımın nasıl tespit edileceğini de açıkça düzenlemiştir. 6. Madde şöyle der: “Soykırım fiilini ve üçüncü maddede belirtilen fiillerden birini [cezalandırılan eylemler] işlediğine dair hakkında suç isnadı bulunan kişiler, suçun işlendiği ülkedeki devletin yetkili bir mahkemesi veya yargılama yetkisini kabul etmiş olan sözleşmecî devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanır.”⁷ Bu maddeye göre soykırımın tespiti ancak mahkeme kararıyla mümkün olabilecektir. Bunun karşıt anlamı ise örneğin parlamentoların “soykırımı tanıma” kararları ile soykırım yapıldığı tespit edilemez. Belki bu yönde oraya çıkacak uluslararası siyasi irade sonucu sözleşme maddesine mesela “en az 30 ülkenin soykırımı tanıma kararı alması ile soykırım yapıldığı tespit edilir” gibi yeni bir düzenlemeye gidilir ki bu durumda çoğunluğun, keyfi olarak diğerlerini mahkûm etmesi, dolayısıyla meşruiyet kavramının yok olması gündeme gelir. Uluslararası hukuka her devletin her zaman ihtiyaç duyabileceği dikkate alındığında böyle bir riske hiçbir zaman girilmez.

Belirtilen madde çerçevesinde soykırım iddialarının yaşadığı sürece bakıldığında iki soru gündeme gelmektedir:

1. İddialar çerçevesinde “suçun işlendiği ülkedeki devletin yetkili bir mahkemesi”nde yargılama gerçekleşmiş midir?
2. “...veya yargılama yetkisini kabul etmiş olan sözleşmecî devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından” yargılanmış mıdır?

Birinci soru ile ilgili 1915 Tehcir Kararnamesi gereği nakil işlemlerinin başlamasından kısa bir süre sonra gelen şikayetler üzerine 1915 ve 1916 yıllarında Osmanlı mahkemelerinde 1673 sivil, asker ve diğer görevli ile yöneticiler yargılanmıştır. Bunlardan 67si idama mahkûm edilmiştir, diğerlerine hapis ve benzeri cezalar verilmiş, bir kısmı beraat etmiştir.⁸ Bununla beraber mahkûmiyet veya idam sebeplerine bakıldığında soykırım tanımına giren bir eylem bulunmamaktadır. Yolda bulunan Ermenilerin mallarını gasp, rüşvet veya hediye kabulü, ihmal, tecavüz ile kısmen işkence ve katil suçları bulunmaktadır. Yarım milyonu aşkın insanın nakli esnasında söz konusu suçlar o günkü şartlar altında her yerde görülebilecek cinstendir. Bu gasp, cinayet ve saldırıların kesinlikle soykırım olduğu iddialarının kabulü

7 Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk...* s. 500.

8 Yusuf Sarımay, “Ermeni Tehciri ve Yargılamaları, 1915-1916”, *Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyum Bildirisi*, Ankara, Gazi Üniversitesi, 2006, ss.263-264.

varsayıldığı takdirde yönetimin bunları yargılayıp mahkûm ettiği de açıktır. İkinci soruya geçmeden önce Osmanlının payitahtının İngiliz işgali altında bulunduğu dikkate alınarak İngilizlerin Malta yargılaması, bazı unsurlar açısından tartışmalı da olsa bir bakıma birinci soru kapsamındaki yargılama sayılabilir. Yargılamanın ilk aşaması savcılık kovuşturması sürecinde, Kraliyet Başsavcısı iddianame hazırlamak üzere yeterli delil bulamamış ve 1-2 yıl esir tutulan Osmanlı görevlileri serbest bırakılmıştır. Bu durum da söz konusu iddialara karşın bir beraat kararıdır. Savcılık makamına, İngiliz yönetiminin hiç değilse uluslararası bir mahkemede yargılanmalarını gerektirecek bir karar verilmesi talebi de Malta sürecinin “suçun işlendiği ülke mahkemesinde yargılanması” anlamına gelebileceğini göstermektedir.

İkinci soruya gelince öncelikle soykırım suçunu devletlerin değil kişilerin işleyebileceğini hatırlamak gerekmektedir. Sözleşmenin 4, 5, 6 ve 7. maddeleri bu gerçeği ortaya koymaktadır. Bununla beraber 9. maddede yer alan “Sözleşmeci Devletler arasında bu Sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi ve ayrıca soykırım fiillerinden veya Üçüncü maddede belirtilen fiillerin herhangi birinden bir Devletin sorumluluğu ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı (UAD) önüne götürülür” hükmü de soykırımla –soykırım iddialarıyla- ilgili uyuşmazlıklarda son sözü UAD’nin söyleyebileceğini belirtmiştir. Bu hükümde son derece önemli olan bir ayrıntı daha bulunmaktadır: Bilindiği gibi Uluslararası hukukun genel kurallarına göre devletler, ancak mutabık kaldığı halde UAD’na başvuruda bulunabilirler. Yani sadece bir tarafın talebiyle divan davaya bakamamaktadır. Ancak soykırımla ilgili uyuşmazlıklar konusunda “uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine” UAD davaya bakmakla yetkili kılınmaktadır. Bu durumda mesela sadece Ermenistan’ın başvurusu ile yarım asrı aşan iddialar UAD’de karara bağlanabilecektir. Daha da önemlisi bu konudaki karar mercii UAD’dır.⁹

Uluslararası hukukun genel kurallarına göre devletler, ancak mutabık kaldığı halde UAD’na başvuruda bulunabilirler. Yani sadece bir tarafın talebiyle divan davaya bakamamaktadır. Ancak soykırımla ilgili uyuşmazlıklar konusunda “uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine” UAD davaya bakmakla yetkili kılınmaktadır. Bu durumda mesela sadece Ermenistan’ın başvurusu ile yarım asrı aşan iddialar UAD’de karara bağlanabilecektir. Daha da önemlisi bu konudaki karar mercii UAD’dır.

9 Pulat Tacar, “Ermenistan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na Başvursun ve Uluslararası Adalet Divanı’nda Türkiye Aleyhine Dava Açsın”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 36, 2010, ss.163-189.

Öte yandan 8. maddede düzenlenen “Sözleşmeci devletlerden her hangi biri, soykırım fiillerinin veya üçüncü maddede belirtilen her hangi bir fiilin önlenmesi ve sona erdirilmesi için gerekli gördükleri takdirde, Birleşmiş Milletler yetkili organlarından, Birleşmiş Milletler Şartı’na göre harekete geçmesini isteyebilir” hükmüne göre gerekli durumda başvuru mercii BM organları olup burada açıkça belirtilmese de Güvenlik Konseyi veya Genel Kurul’dur. Bu durumda da Ermeni lobisinin etkili olduğu AB veya Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi gibi organların söz hakkı bulunmamaktadır.

Sözleşmede yer alan ve burada işaret edilen maddelere göre soykırım ancak mahkeme kararıyla tespit edilebileceği halde Ermeni tarafı mahkemeye başvurmadan kaçınmış, ulusal veya uluslararası siyasi organları kullanma yolunu seçmiştir. Yine Sözleşmenin aksine soykırım iddialarının ifadesiyle “Türkler” veya “Türkiye” yani kişiler değil de sınırları belirsiz bir topluluk yahut devletin soykırım yaptığı iddialarıyla konu gündeme taşınmıştır. Öte yandan konuyla ilgili ulusal mahkemelerde de davalar açılmıştır.¹⁰ Uluslararası mahkemelerde açılan önemli davalardan olarak Türkiye’nin AB adaylık statüsüne karşı Ermeni kuruluşların soykırım iddialarıyla Avrupa Birliği Adalet Divanı’nda açtıkları davayı görmekteyiz. Bu davanın ilk derece ve büyük daire kararlarında yer alan soykırım iddialarının ispatlanmadığına dair tespitleri ile makalemizin konusu olan Perinçek-İsviçre davasında AİHM’nin ilk derece ve büyük daire kararları arasında paralellik bulunmaktadır.

Öte yandan AİHM Büyük Dairesinin 15 Ekim 2015 tarihli Perinçek-İsviçre davasındaki kararının, bundan önceki mahkeme kararlarından etkilenmemesi mümkün olmadığı gibi bundan sonrakiler için de önemli bir içtihat fonksiyonunu yerine getirecektir. Bu durum soykırım iddialarının bunda sonraki stratejileri açısından önemli bir kilometre taşı olacaktır. BM Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü’nün 59. Maddesi “Divan’ın kararı ancak uyuşmazlığın tarafları bakımından ve karar verilen dava için bağlayıcıdır” hükmü dikkate alındığında konu çok daha anlamlı hale gelmektedir.¹¹ Bu hüküm gereği Divanın önceki kararlarının sonraki benzer davalar için bağlayıcılığı söz konusu değildir. Bununla beraber Statünün 38. Maddesinde belirtilen davalara bakarken uygulanacak kaynaklarla ilgili hüküm gereği

10 ABD mahkemelerinde Türkiye’de kalan malların iadesi için bazı Ermeniler tarafından Türkiye aleyhine birçok davalar açılmıştır. Bu davaların açılmasında da asıl hedef Türkiye’yi tazminata mahkûm ederek soykırım iddialarına yargısal dayanak oluşturmaktır. Konunun Lozan Antlaşması’nı dikkate almayan boyutları ile özellikle devletlerin yargı bağımsızlığı yönüyle ilgili bir değerlendirme için bkz.: Pulat Tacar, “Türkiye’ye Karşı Açılan Hukuk Savaşı: Ermeni Asıllı ABD Vatandaşlarının ABD Mahkemelerinde Türkiye Cumhuriyeti’ne, TC Merkez Bankası’na ve Ziraat Bankası’na Açtığı Davalar”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 37-38, 2010-2011, ss. 239-273.

11 Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk...* s. 173.

mahkeme kararlarının yardımcı kaynak olma özelliği vardır. Öte yandan AİHM kararlarında içtihat geleneği yani önceki benzer durumlarda verilen kararların sonrakiler için de kaynak oluşturma uygulaması çok daha yaygındır. Nitekim Perinçek-İsviçre kararının birçok maddesinde de AİHM'nin önceki birçok kararına atıfta bulunulmuştur. Bunun yanında kararın "1915 Tehcirinin Holokost gibi kesin soykırım sayılamayacağı" hükmü taraflar için bağlayıcıdır ki bu taraflar Perinçek ve İsviçre yanında müdahiller olarak Türkiye ve Ermenistan'dır.¹²

Ermeni Soykırım İddiaları ve Siyaset

Soykırımın uluslararası hukukta suç sayılması ve bunun cezalandırılması sözleşmelerle düzenlenmiştir. Yukarıda ele alındığı üzere suçun tespiti konusu ise mahkemelere bırakılmıştır. Bununla beraber Ermeni soykırım iddiaları, bu iddialarını öncelikle mahkeme dışı alanlardan kabul ettirmek istemişlerdir ki sürecin ilk yıllarına baktığımızda en başta terör gelmektedir. 1965'den itibaren gündeme gelen iddialar ASALA örgütünün terörist eylemleriyle dünya kamuoyuna duyurulmak istenmiştir. 42 Türk diplomatik görevli ve yakınlarının hayatını kaybetmesi aşamasında konu siyaset zeminine taşınmıştır. Öncelikle Ermeni lobisinin güçlü ve Türkiye ile ilişkilerin zayıf veya sorunlu olduğu ülkeler, soykırımı tanıma kararı almışlardır. İlk defa bir Güney Amerika ülkesi olan Peru, ardından Arjantin, daha sonra Rusya, Yunanistan gibi ülkeler parlamentolarından çıkarılan kararlar ile soykırım iddiaları tanınmış olup bugün bunu tanıyan ülkeler toplam 27'ye ulaşmıştır. Bu arada 1987'de Avrupa Birliği Parlamentosu ile 2015'de Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi bu yönde karar almıştır. Yine 2015'te Papalığın bu yönde aldığı kararı da belirtmemiz gerekmektedir.

Soykırım iddialarıyla ilgili siyaset-hukuk ilişkisi veya burada olduğu gibi çelişkisini bu yönde bir bakıma içtihat olabilecek kararıyla Avrupa Birliği Adalet Divanı ortaya koymuştur. Türkiye'nin 1999'da Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünün kabul edilmesi üzerine, Fransa, Bouc-Bel-Air'de ikamet eden Gregoire Krikorian ve Suzanne Krikorian ile Marsilya merkezli Eour-Armenie ASBL kurumu (Avrupa Ermeni Birliği), Avukat P. Krikorian aracılığı ile Avrupa Birliği Adalet Divanı nezdinde, söz konusu AB organlarına karşı dava açmıştır. İlk derece mahkemesindeki T-346/03 sayılı dava, 17 Aralık 2003 tarihinde karara bağlanmıştır. Davada, AB organlarının sözleşme dışı

12 CASE OF PERİNÇEK v. SWITZERLAND, (*Application no. 27510/08*), JUDGMENT, STRASBOURG, 15 October 2015,

sorumluluğuna dayanarak Türkiye'nin AB adaylık statüsünün kabul edilmesiyle bu kararda sorumluluğu olan kurumlar tarafından davacıların zararının tazmini talep edilmektedir. İstenen tazminat 1 Euro olarak sembolik idi. Fakat bu karara dayanarak planlanan strateji ise son derece anlamlıdır. Nitekim davacılar, 9 Ekim 2003'de mahkemeye sundukları dilekçede Türkiye'nin AB'ye adaylık sürecinin askıya alınmasını, sürecin yeniden başlaması için Türkiye'nin, iddia edilen soykırımı tanınması şartının yerine getirilmesi yönünde tedbir kararı alınmasını talep etmişlerdir. Burada adı geçen davacıların Divandan Türkiye'nin adaylık statüsünün kabulü için soykırımı tanınmasını şart koşmasına özellikle dikkat çekelim. Nihaî amaç ise Türkiye'nin soykırımı tanınması aşamasından sonra tazminat ve toprak talebi için hukuksal zemin oluşturmaktır.

Bu dava, temel talepler dikkate alındığında aslında davanın Türkiye'ye karşı açıldığı halde muhatabının Türkiye değil de AB kurumları olduğunu öncelikle belirtelim. Dava, soykırım iddiasının tescili amacına dayandığı halde bu mahkemede Türkiye'nin savunma imkânı, iddia edilen konularda gerçek belge ve delilleri sunma yolu bulunmamaktadır. Dilekçede özetle, Türkiye'nin, bu ülkede yaşayan Ermenilere karşı 1915'te soykırım uygulandığı halde, AB'ye üyelik statüsünün kabul edilmesinden dolayı mağdur oldukları belirtilmektedir. Bundan dolayı mahkemeden alınması talep edilen kararlar ile iddialara dayanak oluşturduğu öne sürülen hususlar ve bunların anlamı şöyledir:

Davacılar göre mahkeme, öncelikle Avrupa Parlamentosu'nun 18 Haziran 1987 tarihli Ermeni sorununa politik çözüm bulunması yönündeki kararının AB açısından bağlayıcı olduğunu deklare etmelidir.¹³ Ermeni lobisinin etkisiyle Avrupa Parlamentosu, 18 Haziran 1987'de Türkiye'nin Ermeni soykırım iddiaları konusunda siyasi bir çözüm bulması gerektiği yönünde karar almıştır.¹⁴ Bu karar ile Avrupa Parlamentosu tarafından soykırımın tanındığı deklare edilmekle beraber, konunun diğer ülkelerle değil Türkiye'nin ele almasıyla çözülebileceği belirtilmiştir. Davacıların 2003'de Divana sundukları dilekçeyle siyasi bir organ olan Avrupa Parlamentosu'nun 1987'de aldığı siyasi karara hukukilik kazandırılmak istenmektedir. Bu yönüyle siyasetin hukukileşmesi çabalarında söz konusu karar önemli bir örnektir. Aynı zamanda siyaset alanındaki başarıdan yargısal kararlara zemin hazırlama

13 T-346/03, article 2/1, <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d68138bb6cdeb94ce3ab739c7f4e841fbd.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuOb3f0?text=&docid=48869&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=138905>

14 "Resolution on a Political Solution to the Armenian Question", UJ 1987 C 190, http://www.europarl.europa.eu/intcoop/euro/pcc/aag/pcc_meeting/resolutions/1987_07_20.pdf

fonksiyonu beklendiğini de göstermektedir. Eğer mahkemeden istenen karar çıkartılırsa yukarıda ele alındığı üzere Soykırım Sözleşmesinin 6. maddesinde yer alan uluslararası mahkeme kararı gereği, bir yönüyle yerine getirilmiş olacaktır. Bununla beraber davacılar, dava dilekçelerinde mahkemenin, AB'nin Türkiye'ye tam üye adaylığı statüsü verilmesi kararıyla kendilerinin ciddi ölçüde mağdur edildiğine karar verilmesini istemektedirler. Bu bağlamda, davalının (belirtilen AB kurumları) her bir davacıya 1 Euro tazminat ve 30 bin Euro mahkeme masrafinin faiziyle birlikte ödemesine karar verilmesi de talep edilmektedir.¹⁵

Bu davada davalının AB olduğunu, davanın AB kurumlarına karşı açılmış olduğunu, davanın Türkiye'ye karşı açılmamış olması dolayısıyla mahkemede Türkiye'nin kendisini savunma imkânı ortadan kaldırılmak istendiğini de hatırlatalım. Davacılar, davalı AB kurumlarının Türkiye'nin AB adaylık sürecini geçici olarak askıya almaları gerektiği ve Türkiye'nin adaylık süreci için soykırımı tanımamasının ön şart olduğu yönünde mahkemece karar verilmesini istemektedirler.¹⁶ Bu aşamada davacılar, bir taraftan Türkiye için AB üyeliğine adaylık sürecinin avantajını gündemde tutarken diğer taraftan AB organları üzerinden Türkiye'ye baskıyı sürdürmeyi kurgulamıştır. AB Adalet Divanı kararlarının bütün AB üyelerini ve organlarını bağladığı dikkate alındığında adaylık sürecindeki Türkiye üzerindeki etkisi de kaçınılmaz olacağı düşünülmüştür. Davacıların bu taleplerinin başta gelen gerekçesi, işaret edildiği üzere 10-11 Aralık 1999, Helsinki Zirvesi'nde Avrupa Konseyi'nce Türkiye'nin AB'ye tam üye adaylık statüsünün kabul edilmesinden doğan mağduriyettir. Fakat bu süreçte davacılar göre Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanınması konusunda “ön şart” belirtilmemiştir. Üstelik bu dönüşü olmayan süreçte Türkiye önemli yardımlar alacaktır. Davalı durumundaki AB kurumlarının 1987 tarihli parlamento kararını dikkate alma konusunda açıkça yetersiz kaldığı iddia edilmektedir. Hâlbuki bu karar, davacılar göre Türkiye'nin soykırımı tanımamasının AB üyeliğine geçişine açıkça engel oluşturduğunu deklare etmiştir. Davacılar göre söz konusu 1987 tarihli karar, dikkate alınması gereken son derece önemli bir belgedir. Bu karar, Türkiye'nin soykırımı tanımadığı müddetçe adaylık sürecinin veto edilmesini gerektiren yasal dayanaktır.¹⁷

Ermeni lobisinin 1987 şartlarında siyasi bir organ olan Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye aleyhine çıkartmayı başardığı karar, Türkiye'ye karşı mücadelede önemli bir aşama olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda

15 T-346/03, article 2/2, 3, 4

16 T-346/03, article 3

17 T-346/03, article 4-8.

siyasi karardan hukuki aşamaya geçilmek istenmektedir. Davacılar bunun bilincinde olarak söz konusu kararı her fırsatta kullanmayı, bundan geriye gitmemeyi temel hareket tarzı olarak kabul etmişlerdir. İzleyen maddelerde özetlenen gerekçelerde AB, aldığı bağlayıcı kararlarla tutarlı davranmaya davet edilmektedir. Çünkü davacılar göre AB'nin daha önce alınan kararlarla uyumlu davranış yükümlülüğü bulunmaktadır. Bunun yanında davacılar, AİHS'nin 3. ve 8. maddelerinde yer alan yaşama hakkı, özel hayatın korunması, insanlık dışı muamelelere maruz kalmama gibi temel haklarının ihlal edildiğini de iddia etmektedirler. Sonuç olarak davacılar, Ermeni toplumunun üyesi ve söz konusu soykırıma maruz kalanların hayattaki torunları olarak maddi olmayan zarara uğradıklarını ileri sürmektedirler. Belirtilen hususlardan dolayı davalı kurumlar, davacıların onurlarını tahkir etmektedirler. Bu gerçekler ışığında soykırım kurbanlarının anısı ve tarihi gerçeklere ilgi, bütün Ermenilerin şerefine ayrılmaz parçasıdır. Söz konusu soykırımın tanınması, Ermeni halkının tarih ve kimliğinin tamamlayıcı parçası olduğundan davacıların kişiliği de davalı kurumlar tarafından onarılmaz ölçüde etkilenmiştir. Netice itibarıyla sorun, iddia edilen soykırımın reddedilmesi yüzünden Ermeni toplumunu marjinalleşmesi ve aşağılık duygusuna kapılmasına yol açmaktadır. Öyle ki Türkiye'nin tutumu davacılar üzerinde ilgisizliğe neden olmuştur. Çünkü onlar ikinci sınıf kurban sayılmaktadır.¹⁸ Soykırım iddialarını savunanlar, akademik veya siyasi zeminde soykırım ile ilgili tarihi gerçekleri sorgulamayı reddettiler halde, bu davada "tarihi gerçek" kavramının kullanılması ilginçtir. Bu strateji ile daha önce tartışılması ve araştırılması kabul edilmeyen olayların böylece çarpıtılarak mahkeme kararı haline getirilmesi planlanmaktadır. Mahkeme kararına konu edilince de tarih bilimi açısından tartışılmasını, araştırılmasını, test edilmesinin kabul edilemeyeceği, böylece iddiaların bir bakıma dogma haline geleceği hesaplanmaktadır.

Mahkemenin tespitlerine gelince, öncelikle davalıların (AB kurumlarının) savunması dikkate alınmadan dilekçe üzerinden bazı tespitler yapılır. Bu aşamada tarafların nitelikleri açısından benzer davalardaki içtihatlar belirlenir. Davacıların, Türkiye'nin Helsinki zirvesinde AB adaylığının kabulü ile Türkiye'nin AB katılım ortaklığı statüsüne sahip olması, AB hukukuna aykırı olduğu iddiaları belirlenir. Buna karşın Divanın tespiti, Türkiye'nin AB adaylığı statüsünün belirlenmesinin Konsey'in tasarrufunda olduğu, bu yetkinin başka bir organda olmadığı, yani Avrupa Parlamentosu'nun bu konuda yetkisi olmadığı saptanır. Türkiye'nin AB katılım ortaklığı statüsüne sahip olmasına gelince, davacılar bunun 20 Temmuz 1987 tarih ve C-190 no'lu kararına aykırı olması sebebiyle davalı kurumların kararının yasa dışı

18 T-346/03, article 9-12

olduğunu ileri sürmesine karşın mahkeme, diğer parlamentoların da soykırımı tanıma kararlarının hukuki statüsünü belirleyen hükmünü verir. Buna göre, 1987 kararının, parlamentonun herhangi bir zamanda değiştirebileceği tamamen siyasi özellikli deklarasyon metni olduğunu belirtir. Bu yüzden söz konusu deklarasyonun, bunu hazırlayanları veya diğer davalı kurumları bağlayıcı sonuçları bulunamaz, hükmünü verir.¹⁹

Mahkemenin, parlamentonun kararı ile ilgili bu hükmü son derece önemli olup, Uluslararası İlişkiler ile Uluslararası Hukuk bağlantısı arasındaki, bu anlamda siyaset ile hukuk arasındaki ilişkiler ve gerçekler açısından dikkate değer bir tespittir. Ermeni lobilerinin yoğun kulisler neticesinde birçok ülke parlamentolarında almayı başardıkları “soykırımı tanıma” kararlarının sadece siyasi özelliğinin bulunduğu, hukuken bir değeri olmadığı AB Adalet Divanı tarafından böylece tespit edilmesi, bundan sonraki siyasi karar aşamalarında olduğu kadar, araştırmacıların ve kamuoyunun gözden kaçırmaması ve gerekli zeminlerde dile getirmesi gereken önemli bir aşamadır. Aynı zamanda diplomatik ilişkiler ve doktrinde dikkate alınması gereken bir izah şekli olduğu gibi sonraki mahkeme kararları için de içtihat niteliği taşımaktadır.

Holokost tartışmasız kesin bir olgu olduğu halde 1915 olayları için kesinleşmiş bir karar bulunmamaktadır. Dava hâkimlerinden Nussberger’in karara koyduğu notta 1915 olayları konusunda bilim adamları arasında ve siyasiler arasında görüş birliği olmadığı, konuyla ilgili bir mahkeme kararının da bulunmadığı belirtilmiştir.

Bu açıdan Ermeni diasporasının lobi gücü sayesinde siyasi organ olarak parlamentolardan alınan “soykırımı tanıma” kararları, belirtildiği üzere netice itibarıyla iddialarla ilgili hukuksal zemine destek amacını taşımaktadır. Söz konusu lobilerin aleyhteki bu gibi önceki mahkeme kararlarından sonra soykırımı tanıma faaliyetlerine devam ettiği bilindiği gibi Perinçek-İsviçre davasının nihai kararından sonra bunu sürdürmesi beklenebilir. Bununla beraber, mahkemelerin aynı zamanda belli bir konuda hukuksal durumu tespit organı olduğu dikkate alındığında Perinçek-İsviçre Davası’nın Büyük Daire Kararı, 243. Maddesinde yer alan Tehcirin Holokost ile eş tutulamayacağı hükmü, bundan sonra siyasi arenayı, parlamentoların karar alma aşamalarını daha fazla etkileyecektir. Nitekim bu maddeye göre, Holokost tartışmasız kesin bir olgu olduğu halde 1915 olayları için kesinleşmiş bir karar bulunmamaktadır. Dava hâkimlerinden Nussberger’in karara koyduğu notta

19 T-346/03, article 13-20.

1915 olayları konusunda bilim adamları arasında ve siyasetler arasında görüş birliği olmadığı, konuyla ilgili bir mahkeme kararının da bulunmadığı belirtilmiştir.²⁰

Belirtmek gerekir ki 1965'te Uruguay'ın soykırımı tanımasından Aralık 2015'e kadar soykırımı tanıyan ülke sayısı 28'e ulaşmıştır. Fransa'nın soykırımı cezalandırma yasasını Fransız Anayasa Mahkemesi'nin iptal etmesi, Ermeni lobisinin güçlü olduğu bu ülke siyaseti açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.²¹ Öte yandan örneğin İngiltere'de konu gündeme getirildiği halde, soykırım iddiaları net delillerle ispat edilmediği gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Soykırım kabul eden ülkeler açısından da kararların alındığı parlamento toplantılarına katılan üye sayısı ile karara olumlu oy verenler dikkate alındığında, söz konusu ülkelerin siyasetinin bütünüyle bu yönde olduğunu söylemek mümkün değildir. Örneğin İsveç'te 2010'da yapılan oylamada katılan üyelerin 130 "hayır" oyuna karşılık 131 "evet" ile kabul edilmiştir.²²

Ermeni Soykırım İddiaları, Bilimsel Araştırmalar ve Propaganda

Ulus tanımı, ortak dil, ortak din, ortak tarih vb. unsurları açısından üzerinde çok tartışıldığı halde genellikle "geçmişte yaşanan ortak acılar, gelecek konusunda ortak ülkü" konusunda mutabık kalınmıştır. Günümüze diaspora Ermenileri batı ülkelerinde de ulus kimliğini korumak istemektedirler. Mesela nüfusunun önemli bir bölümü Ermeni olan Fransa'nın Lion kentindeki bir Ermeni lise öğrencisinin Ermenice bilmemesi, dolayısıyla Ermeni kimliğinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu toplum içinde gündeme gelmektedir. Özellikle batı ülkelerinde bulunan Ermeni toplumunun kimlik kaygısıyla "geçmişte yaşanan ortak acı" uydurma ihtiyacıyla soykırım yalanları gündeme gelmiştir. Bunları kullanarak belirli bir kesimin çıkar elde etme kaygıları da göz önüne alındığında, bu çevreler açısından konuyla ilgili tarihi veya hukuksal gerçeklerin ortaya çıkarılmasının pek önemi bulunmamaktadır. Çünkü bugünkü durum, mesela Osmanlı Arşivlerinin on yıllar boyunca tasnif edilmeyip araştırmacıya sunulmamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Osmanlı Arşivi önemli ölçüde kapalı olduğu

20 CASE OF PERİNÇEK v. SWITZERLAND

21 Arcüment Tezcan, "Soykırım Yasaları ve Anayasa'ya Uygunluk Tartışmaları: Fransa Örneği", *Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Soykırım İddiaları Çalıştayı*, 25-26 Mayıs 2015, Marmara Üniversitesi, http://dosya.marmara.edu.tr/etkinlik/hukukvesoykirim/tebli_1er.pdf

22 Gözde Kılıç Yaşın, "Ermeni İddialarını Kabul Eden Ülkeler", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 01 Mayıs 2014; <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/2014/05/01/7571/ermeni-iddialarini-kabul-eden-ulkeler>

halde 1960lara kadar bu tür iddialar gündeme gelmemiştir. Özellikle ASALA terörü ve hemen ertesinde ortaya çıkan diplomatik saldırılar yüzünden bu arşivlere başvurulma ihtiyacı duyulmuş ve tasnif edilerek araştırmacının hizmetine sunulmuş, önemli bir kısmı da Türkçe ve diğer dillerde yayınlanmıştır. Bu gerçek göz önüne alındığında, belki de soykırım iddialarının Türkiye açısından olumlu bir sonucu da söz konusudur.²³ Arşiv belgelerine dayanan araştırma ve yayınlar bundan sonra da devam edecektir. Çünkü yarım milyonu aşkın Ermeni'nin tehcirine yol açan gelişmeler, tehcirin uygulanması, sonuçları, diplomatik görüşmelerde müzakereler ve alınan kararlarla ilgili on binlerce belge ve dosya incelenmeyi beklemektedir. Ancak Ermeni soykırımını türünden mesnetsiz iddialarına temel oluşturabilecek belgelere ulaşamama gerçeğini bu iddia sahipleri de çok iyi bilmektedir. 1965'ten 2015'e yarım asırlık tecrübe göstermektedir ki soykırım iddialarının temelinde, Perinçek'in deyişiyle "Emperyalist Yalan" gerçeği olmadığı varsayılsa da bilgi eksikliği veya yetersizliği bulunmamaktadır.²⁴ Buna karşın soykırım iddialarını yetersiz, uygunsuz, çarpıtılmış, gerçekdışı kaynak veya delillerle savunan önemli bir yayın kitlesi söz konusudur. Bu yayınların akademik özellikleri tartışmalı olduğu halde üniversite veya diğer akademik kurumlar mensuplarınca hazırlandığı gerçeğini dikkate alarak "akademik" veya "bilimsel" nitelemesini kullanılmaktadır. Bu yayınların amacı kamuoyu oluşturma yanında bir aşama sonra siyaseti ve yargıyı etkilemektir.

Öte yandan Uluslararası Hukuk kaynağı olarak akademik çalışmalar, kısaca doktrin yardımcı kaynak olup tek başına kaynak oluşturma özelliği bulunmamaktadır. Nitekim UAD'nın 38. Maddesi "hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı araç olarak adli kararları ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular"²⁵ demektedir. Ermeni soykırım iddialarını savunan akademik yayın, doktrin aşamasına gelmiş bilimsel çalışma, asli kaynak bulunmadığı takdirde mahkemece kaynak olarak kullanılabilir. Bu bakımdan İnsan Hakları Hukuku, Savaş Hukuku,

23 Ermeni soykırım iddialarının Türkiye açısından son derece olumlu bu sonucunun özellikle görülmesi gerek. ASALA'nın Türk diplomatlara yönelik suikastları ve Türkiye'ye yönelik baskıların artması üzerine 1980lerde yönetim, sorunun çözümü yolunda arşivlere başvurma ihtiyacı duymuştur. O günkü ekonomik sıkıntılara karşın Osmanlı arşiv belgelerinin tasnifi ve araştırmaya açılması, bu amaçla gerekli bina ve kadronun yetiştirilmesi yolunda gerekli imkanlar sağlanmış, arşiv elemanı olmak cazip hale getirilmiş ve depolarda tasnifini bekleyen Osmanlı arşivleri önemli ölçüde tasnif edilmiş, başka dillere çevrilmiş ve internet ortamında dahi kullanıma açılmıştır.

24 Belirtmek gerekir ki batı ülkelerindeki Ermeni toplumu içinde soykırım iddialarının uydurma ve iftira olduğuna inanan önemli bir kitle bulunmaktadır. Bunlar toplum içinde baskı ve tehditler yüzünden seslerini çıkaramadıklarını söylemektedirler. Kemal Karpat, "Adil Hafıza ve Normalleşme", 100. Yılında Türk Ermeni İlişkilerinin Yarını, Adil Hafız ve Normalleşme, Marmara Üniversitesi, 14 Mayıs 2015, İstanbul.

25 http://www.icj-cij.org/documents/?p1=4&p2=2#CHAPTER_II ; Aslan Gündüz, *Millîterarası Hukuk* .. s. 173.

İnsancıl Hukuk ve Uluslararası Hukuk yanında Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Tarih ve diğer sosyal bilimlerde, başta İngilizcede olmak üzere birçok batı dillerinde, Ermeni soykırım iddialarını savunan, yayınlanmış kitapların sayısı 100.000'i çoktan geçmiştir. Batılı üniversite kütüphanelerinin belirtilen sosyal bilimler bölümlerinde sık sık bu tür yayınlara rastlanmaktadır. Bunların önemli bir kısmı batının önde gelen üniversiteleri bünyesinde yapılmış çalışmalardır. Bu durumda benzer konudaki yeni araştırmacılar veya lisansüstü tezini yazanlar ulaşabildikleri önceki yayınların etkisinde kalmakta ve bunları referans göstermektedirler.

Akademik çalışmaların mahkeme kararlarında ikincil de olsa kaynak olma işlevinin ötesinde kamuoyu oluşturma ve kamuoyunu yönlendirme, bir adım sonra siyaseti etkileme fonksiyonu bulunmaktadır. Belirtildiği gibi konu hakkında tarafsız olan bir araştırmacı dahi öncelikle ulaşabildiği kaynakları dikkate almakta ve oradaki görüşlere dayanarak tezini veya makalesini oluşturmaktadır. Buna karşın Türkiye'nin, söz konusu iddiaları, bilimsel yöntemlerle incelemek üzere ortak komisyon teklifi halen reddedilmektedir.

Soykırımı savunan söz konusu yayınların dayandığı kaynaklar, Morgenthau'nun Anıları, Mavi Kitap benzeri örneğin Malta Soruşturması'nda İngiliz Kraliyet başsavcısının delil olarak kabul etmediği asılsız rapor ve belgelerle "anane hikâyeleri"ne dayanmaktadır. Halbuki bu tür iddialara yer veren çalışmaların dayanması gereken kaynaklar, öncelikle döneme ait Osmanlı Arşivleri belgeleri ile Tehcirin uygulandığı dönem ile öncesi ve sonrasında Rus, İngiliz, Amerikan ve diğer ülke yazışma ve raporlarının kullanıldığı araştırmalar ve yayınlar olması gerek. Buna karşın soykırım iddiacısı Ermeni diasporası ile Ermenistan bu kaynaklara başvurmadan şiddetle kaçınmaktadır. Nitekim belge teatisi ile uzlaşmazlığın kesin çözümü için İsviçre'nin moderatörlüğünde tarafsız uzmanlarca son hükmün verilmesi için düzenlenen 2004 Viyana Türk-Ermeni Platformu'nda daha ilk belge teatisinden sonra Ermeni tarafı toplantıyı terk etmiştir.²⁶

Öte yandan çoğunlukla Osmanlı arşivleri kaynakları olmak üzere Rus, ABD, İngiliz ve diğer arşiv belgelerine dayanan, soykırım iddialarının büyük bir yalan olduğunu ortaya koyan çalışmalar ve yayınlar da gittikçe artmaktadır.²⁷ Bu doğrultuda Türkçe dışında da yayınlanmış makale ve kitaplar, soykırım iddialarını savunan yayınların henüz yaklaşık 1/10'u civarında olsa dahi

26 "Ermeniler Masadan Kaçtı", Hürriyet, 19.01.2005.

27 Mehmet Perinçek, *Rus Devlet Arşivlerinden 150 Belgede Ermeni Meselesi*, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınları, 2013; Şükrü Serve Aya, *Preposterous Paradox, Ambassador Morgenthu: A Factual Story About Politics, Propaganda and Distortions*, Belfast, Athol Books, 2013; Kıvanç Galip Över, *Alman Belgelerinde Ermeni Meselesi, 1915*, İstanbul, Kaknüs, 2007, bunlardan bazılarıdır.

gelen nokta önemlidir. Buna karşın iddiaları kökten çürüten belge yayınlarından oluşan kitaplar kısmen de olsa batılı üniversite kütüphanelerine gönderilmiş, bunların önemli bir kısmının bir şekilde kaybolduğu tespit edilmiştir. Sadece bu gerçek dahi, oldukça zengin kaynakların bulunduğu bu alanda daha fazla akademik çalışma yaparak yayınlamanın önemini ortaya koymaktadır. Justin McCarthy gibi batılı akademisyenlere yönelik baskılara karşın bu alanda gerçeklerin bilim dünyasında daha yaygın bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Film, roman ve hikâye türü yayınlar yanında akademik çevrelerce düzenlenen bilimsel faaliyetler, toplantılar ve yayınların kamuoyunu etkilediği ve yönlendirdiği, bunun da siyasi karar vericiler açısından önemli olduğu bir gerçektir. Bu sürecin sonunda ise ulusal kararlar, yasalar, uluslararası örgütlerin kararları nihayet uluslararası sözleşmeler ve yargısal kararlar bulunmaktadır.

Perinçek-İsviçre Davası'nın akademik tahlillerde de dikkate alınması gereken belki de en önemli kısmı –ki bu gerçek davanın sonucunu belirlemiş, yani İsviçre'nin mahkûm edilmesine yol açmıştır- Holokost (Yahudi Soykırımı) ile benzerlik/aynılık iddialarıyla ilgili hükmüdür. Mahkeme, 1915 olaylarının Holokost gibi bir soykırım olmadığını tespit etmiştir. Avrupa'da

Holokost'u inkârın cezalandırılması gereken bir suç olduğunu dikkate aldığımızda Büyük Daire'nin bu tespiti Ermeni çevreleri için bir bakıma yıkım olmuştur. Belirtmek gerekir ki yukarıda işaret edildiği üzere kararın Holokost ile ilgili 243. Maddesinde, 1915 olaylarının Yahudi Soykırımı gibi olmadığını tespit ettiğinde tereddüt yoktur. Aksi takdirde karar cümlesinde Perinçek'in İsviçre aleyhine başvurusunun reddi gerekirdi. Buna karşın kararın açıklanmasından hemen sonra, kararda 1915 olayları esnasında yaşanan acılara işaret edilmesinin soykırım iddiacıları açısından yeterli olduğu, dolayısıyla mahkemenin Ermeni soykırım iddialarını tespit ettiği çarpıtmaları hemen yayılmaya başlanmıştır. Bunun akademik çalışmaları etkileme amacı taşıdığı gibi bunlar üzerinden yayılmaya çalışılacaktır. Ancak bu karardan sonra bu çalışmaların başarı şansı kesinlikle azalmıştır.

Kararın açıklanmasından hemen sonra soykırım iddialarını savunan bazı çevreler söz konusu kararın 10'a 7 ile alındığı, dolayısıyla çok ta önemli olmadığı görüşü yayılmaya başlanmıştır. Halbuki kararın 10'a 7 ile alınması

Avrupa'da Holokost'u inkârın cezalandırılması gereken bir suç olduğunu dikkate aldığımızda Büyük Daire'nin bu tespiti Ermeni çevreleri için bir bakıma yıkım olmuştur. Belirtmek gerekir ki yukarıda işaret edildiği üzere kararın Holokost ile ilgili 243. Maddesinde, 1915 olaylarının Yahudi Soykırımı gibi olmadığını tespit ettiğinde tereddüt yoktur.

sonucu değiştirmemekte olup kararın hukuki değerinden bir şey eksiltmemektedir. Tek oy farkla da olsa bir taraf mahkûm olup diğer taraf kazanmıştır. Nice önemli konularda gerek ulusal gerekse AİHM veya UAD kararları dahil uluslararası mahkeme kararları genellikle oy çokluğu ile alındığı halde oy dengesine bakılmaksızın hüküm ifade etmektedirler. Bugün uluslararası hukuk içtihadı durumuna gelmiş kararların çoğu da oy çokluğu ile alınmıştır. Akademik tahlillerde de sonuç bu yönüyle değerlendirilecektir. Bununla beraber konunun bu yönüyle  arpıtılacağının işareti şimdiden verilmiştir. Belirtmek gerekir ki bu davada tarihi ve hukuki gerçekleri dikkate almak istemeyen, sadece birtakım uluslararası kuruluşları manipüle ederek sonuç çıkarmaya çalışan bir tür çete ile mücadele edilmiştir ki netice de bu çete kaybetmiştir. Söz konusu çevrelerin bu kaybını yok farz etmek mümkün değildir. Nitekim mahkeme kararı  zerine Ermenistan Anayasa Mahkemesi Savcısı Hovhanisyan “AİHM kararı taraflı ve rezil bir karardır” derken AGOS gazetesi yazarı ise “Bu davanın sonucunda artık soykırımın inkârını suç sayacak tasarıların ülkeler tarafından kabul edilmesinin zor, hatta imkânsız olduğu da bir gerçek” olduğu tespitinde bulunmuştur.²⁸ Bilindiği gibi Ermeni lobileri soykırımı tanıma kararlarından sonra bazı ülkelerde (Yunanistan, Fransa, Slovakya ve İsviçre) soykırımı inkârı suç saymayı cezalandırma kararları/yasaları çıkartmaya başladılar. Mesela Fransa’da böyle bir kanun kabul edildi, ardından Fransız Anayasa Mahkemesi iptal etti.²⁹

Sonuç

AİHM Büyük Dairesi’nin Perinçek-İsviçre Davası hakkında 15 Ekim 2015 tarihli kararı Ermeni soykırım iddialarına karşı önemli bir aşama olmuştur. Kabul etmek gerekir ki 1965’ten 2015’e yarım asırlık soykırım iddialarını savunma sürecinde bu iddiacılar belirli bir başarı kaydetmişlerdir. En azından soykırımı resmen kabul eden devlet ve birimler dikkate alındığında bu gerçek daha iyi anlaşılır. Burada asıl faktör diasporada yaşayan milyonlarca Ermeni’nin kimliğini korumak yolunda, gerçek olmasa dahi “geçmişte ortak bir mağduriyet oluşturarak” toplumun millet bilincini yaşatma kaygısıdır. şüphesiz bu kaygıyı ticari veya siyasi çıkar yolunda kullanmak isteyen kişiler, gruplar veya devletler de ortaya çıkmıştır. Bütün bunların yanında geçmiş asırların hastalıklı bir kalıtı durumundaki batı toplumunda yerleşmiş olan Türk veya İslam düşmanlığı, yarım asırlık mücadelede Ermenilerin mesnetsiz

28 Alin Ozinian, “Ermenistan Bardağın Dolu Tarafına Bakıyor”, *Agos*, 22.10. 2015, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/13108/ermenistan-bardagin-dolu-tarafina-bakiyor>

29 Belirtmek gerekir ki Fransa Anayasa Mahkemesi bu yasayı iptal etmeseydi, İsviçre için olduğu gibi bir şekilde AİHM’ye başvuru gündeme gelmiştir. Yaşar Yakış, “Fransa’nın Soykırım  elişkisi”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 40, 2011, s. 65.

iddiaları konusunda Türkiye'ye karşı belirli bir başarıyı sağlamaları yolunda bir adım önde başlamalarına neden olmuştur.³⁰ Soykırım iddialarının bu önemli avantajına karşın iddia konusunda gerek birçok ülke arşivlerinden her geçen gün bir yenisi ortaya çıkan tarihi belgeler, yazışmalar ve gerekse güçlü bir içtihat haline gelen mahkeme kararları dikkate alındığında Türkiye'nin bu konuda teslim olmayacağı gittikçe daha netlik kazanmaktadır. Hatta söz konusu iddia ve iftiralarla kin, nefret ve düşmanlığı teşvik eden saldırılara karşı uluslararası alanda gerekli girişimlerde bulunarak avantajlı duruma geçeceği dahi tartışılmaktadır.³¹ Bütün bunlara karşın soykırım iddialarını destekleyen cephenin AİHM'nin nihai kararından sonra da mesnetsiz iddialarla kampanyalarına devam edeceği açıktır. Karardan kısa bir süre sonra Ermeni toplumunun motivasyonunu muhafaza etmek üzere bazı Ermeni kuruluşların, AİHM kararının Ermeni toplumu için bir zafer olduğunu deklare ederek yargılama sürecinde görev alanları ödüllendirmesi bunu göstermektedir.³²

Belirtmek gerekir ki bundan önceki mahkeme kararlarının AİHM'nin nihai kararı için içtihat özelliği taşıdığı gibi bundan sonraki kararlar için diğerlerinin yanında AİHM'nin son kararı da yardımcı kaynak/içtihat teşkil edecek ve bu yöndeki mevcut içtihadı güçlendirecektir. Nitekim kararın 59. maddesinde soykırımın tarifini, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ davasına atıfta bulunarak vermektedir.³³ Bu maddede belirtildiği üzere UAD'nın söz konusu kararının 8. Maddesine atfen soykırım hükmünün verilebilmesi için bir grubu bütünüyle yok etme iradesinin tespitinin gerekli olduğu saptanmaktadır. Yani soykırım kararı için bir etnik, dinsel, ırksal veya ulusal bir grubu bütünüyle yok etme iradesinin ispatlanması şartı gereklidir.³⁴ Yine Soykırım Sözleşmesi'nin gerekleri çerçevesinde UAD'nin söz konusu kararından hareketle yapılan bu tespite göre soykırım iddialarının 1915 Tehcir Kararı çerçevesinde bütün Ermenileri yok etme iradesi ile bu yönde idari kararların varlığının ispat edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Halbuki soykırım iddialarının hiç duymak istemedikleri konu

30 Uluç Gürkan, *Ermeni Sorununu Anlamak, Önyargıları Aşmak ve Nefretten Arınmak*, İstanbul, Desek Yayınları, 2011.

31 Alaeddin Yalçinkaya, *Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Soykırım İddiaları Çalıştayı, 25-26 Mayıs 2015*, Marmara Üniversitesi, http://dosya.marmara.edu.tr/etkinlik/hukukvesoykirim/tebli_ler.pdf

32 "The Requirements set by the RA (Armania) Government in Case of Perincek v. Switzerland were fully satisfied by European Court", 15.10.2015, <http://iravaban.net/en/103329.html> ; "ECHR Decision in Perincek v. Switzerland case is a Victory for Armenia: Geoffrey Robertson, Amal Clooney say", 16.10.2015, <http://www.panorama.am/en/news/2015/10/16/statement/1463726> ; Alin Ozinian, "Ermenistan Bardağın Dolu Tarafına Bakıyor", Agos, 22.10.2015, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/13108/ermenistan-bardagin-dolu-tarafina-bakiyor>

33 CASE OF PERİNÇEK v. SWITZERLAND

34 <http://www.icj-cij.org/docket/files/118/18422.pdf>

ise iddialarla ilgili yönetimin kararlarını ve uygulamalarını görmek üzere arşivlere başvurmak.³⁵ Nitekim aynı gerekçeyle Divan, Hırvatistan'ın Yugoslavya Ordusu aleyhine açtığı davayı reddetmiştir. Gerekçe olarak Yugoslav ordusunun naklettiği insan gruplarını yok etme iradesi bulunduğunun kanıtlanamadığını göstermiştir.

İsviçre'de ise soykırımı inkârı cezalandıran yasanın yürürlüğe girmesinden sonra Perinçek bu ülkede “Ermeni Soykırım iddiaları, emperyalist bir yalandır” görüşünü konferanslar yoluyla dile getirdi ve bu ülkede mahkûm edildi. İç yargı yolları tüketildikten sonra AİHM süreci yaşandı. Perinçek'in ve davaya müdahil olan Türkiye'nin temel gerekçesi, İsviçre'nin ifade özgürlüğünü ihlal ettiğidir. Bununla beraber ne Perinçek ve Türkiye'nin ne de Ermenistan ve soykırımcı çevrelerin asıl kaygısı İsviçre'de ifade özgürlüğünün ihlal edilip edilmediği sorunu değildir. Fakat soykırımcı lobilerin uzun vadeli stratejileri, 1915 Tehcirini Holokost ile aynileştirerek “Tanıma” safhasından “Tazminat” ve “Toprak” talebi aşamasına geçmekti. Bu anlamda siyaset ile akademik çalışmalarla desteklenen propaganda etkisiyle ulaşılan başarının yargı kararı haline gelmesi hedeflenmektedir. Türkiye ise bir bakıma ilk defa bir uluslararası mahkemede Ermenistan ile karşı karşıya gelerek bu süreci önlemek, soykırım iddialarının geçersizliğini mahkeme kararı ile hükme bağlamak istemiştir. Buna karşın Agos gazetesinde itiraf ettiği gibi “Açık olan o ki, Ermenistan kabul etse de etmese de Perinçek, Ermeni Soykırımı'nın inkârını suç sayan ilk devlet olan İsviçre'yi, bu davayla mağlup etmiş oldu.”³⁶

Mahkemenin açıkça tespit ettiği diğer bir husus Ermeni soykırım iddialarını bütünüyle reddeder niteliktedir. Karar metninde yer alan madde 101'e göre soykırım tespiti konusunda Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Milletlerarası Adalet Divanı yetkilidir.³⁷ Soykırım Sözleşmesi'nden hareketle yapılan bu tespite göre onlarca ülkenin parlamentolarından çıkan kararlar, AB veya Avrupa Konseyi parlamento kararları yahut bu konudaki kitaplar, makaleler, filmlerin hukuken bir kıymetin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bugüne kadar söz konusu mahkemelerden böyle bir karar çıkmadığına göre Ermeni soykırım iddialarının da hukuki bir değeri yoktur. Belirtmek gerekir ki AİHM karar metnine bunu yazarken soykırım tespiti konusunda kendisinin de yetkili olmadığına işaret etmektedir. Bununla beraber yetkili olduğuna karar verdiği kurumlar olarak adı geçen mahkemeleri belirtmesi son derece önemlidir. Belirtildiği üzere mahkeme, 1915 olaylarıyla ilgili soykırımcı cephenin bir bakıma gazını almak üzere tehcirin ne büyük bir felaket olduğu yönünde ağır

35 Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro, Judgment, I.C.J. Reports 2007, s. 43.

36 Alin Ozinian, “Ermenistan Bardağın Dolu Tarafına Bakıyor”, *Agos*, 22.10. 2015.

37 CASE OF PERİNÇEK v. SWITZERLAND

ifadeler kullanmıştır. Ancak bu olaylar için “soykırım” ifadesinin kullanılmaması, daha da ileri giderek Holokost ile 1915 olaylarının bir tutulamayacağına kararda açıkça belirtilmesi bundan sonra Ermeni soykırımını tanıma yolundaki mücadeleyi imkânsız olmasa bile oldukça müşkül hale getirmiştir.³⁸

Ermeni soykırım iddialarını kabul edenler bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da tarihi gerçekler, hukuksal durum veya genel olarak bilimsel tespitleri kesinlikle dikkate almayacaktır. Bu çevreler, muhtemelen yeni yöntemlerle veya mevcut kararlar ile kazanımlarını çarpıtarak faaliyetlerini sürdürecektir. Bununla beraber yarım asırlık propaganda, emek, baskı ve ayartmaların neticesinde AİHM'nin son kararı önemli bir kilometre taşı olarak varlığını sürdürecektir. Bugüne kadar verilmiş olan diğer mahkeme kararları -Malta savaş esirleri konusunda İngiliz Kraliyet Başsavcılığı Kararı, AB Adalet Divanı ilk ve nihai daire kararları, Fransa Anayasa Mahkemesi kararı³⁹- için olduğu gibi AİHM'nin ilk derece ve büyük daire kararlarının da Türk diplomasisi, akademik ve diğer eğitim kurumları, tanıtım ve propaganda birimleri tarafından değerlendirme derecesine göre kullanılacaktır. Bu kararlarla birlikte tarihi gerçeklerle ilgili bulguların etkin bir şekilde karar vericilere ve araştırmacılara sunulması durumunda yukarıda işaret edilen örneğin *Agos* gazetesinde belirtildiği üzere soykırım iddiaları son bulmasa bile günümüzdeki etkinliğini kaybedecektir.

38 Alin Ozinian, “Ermenistan Bardağın Dolu Tarafına Bakıyor”, *Agos*, 22.10. 2015.

39 Fransa Anayasa Mahkemesi kararı, ulusal yargı kararı olduğu halde Perinçek-İsviçre davası kararında içtihat durumuna gelmiştir. AİHM Büyük Dairesi kararının “Comparative Law Materials” başlıklı bölümünün 94. Maddesi bu konuyu ele alır.

Kaynaklar

Aya, Şükrü Server, *Preposterous Paradox, Ambassador Morgentahu: A Factual Story About Politics, Propaganda and Distortions*, Belfast, Athol Books, 2013.

Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro, Judgment, I.C.J. Reports 2007.

CASE OF PERİNÇEK v. SWITZERLAND, (*Application no. 27510/08*), JUDGMENT, STRASBOURG, 15 October 2015, [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Perinçek"\],"sort":\["kupdate Descending"\],"respondent":\["CHE"\],"itemid":\["001-158235"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Doğan, İlyas, *Devletler Hukuku*, Astana Yayınları, 2013, Ankara.

ECHR Decision in Perincek v. Switzerland case is a Victory for Armenia: Geoffrey Robertson, Amal Clooney say", 16.10.1015, <http://www.panorama.am/en/news/2015/10/16/statement/1463726>

"Ermeniler Masadan Kaçtı", Hürriyet, 19.01.2005.

Gündüz, Aslan, *Milletlerarası Hukuk*, 6. Baskı, 2013, Beta, İstanbul.

Gürkan, Uluç, *Ermeni Sorununu Anlamak, Önyargıları Aşmak ve Nefretten Arınmak*, İstanbul, Destek Yayınları, 2011.

Karpat, Kemal, "Adil Hafıza ve Normalleşme", *100. Yılında Türk Ermeni İlişkilerinin Yarını, Adil Hafız ve Normalleşme*, Marmara Üniversitesi, 14 Mayıs 2015, İstanbul.

Ozinian, Alin, "Ermenistan Bardağın Dolu Tarafına Bakıyor", *Agos*, 22.10.2015, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/13108/ermenistan-bardagin-dolu-tarafina-bakiyor>

Över, Kıvanç Galip, *Alman Belgelerinde Ermeni Meselesi, 1915*, İstanbul, Kaknüs, 2007.

Perinçek, Mehmet, *Rus Devlet Arşivlerinden 150 Belgede Ermeni Meselesi*, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınları, 2013.

“Resolution on a Political Solution to the Armenian Question”, UJ 1987 C 190,

http://www.europarl.europa.eu/intcoop/euro/pcc/aag/pcc_meeting/resolutions/1987_07_20.pdf,

Sarınay, Yusuf, “Ermeni Tehciri ve Yargılamaları, 1915-1916”, *Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyum Bildirisi*, Ankara, Gazi Üniversitesi, 2006, ss.263-264.

T-346/03,

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d68138bb6cdeb94ce3ab739c7f4e841fbd.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuOb3f0?text=&docid=48869&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=138905>

Tacar, Pulat, “Türkiye’ye Karşı Açılan Hukuk Savaşı: Ermeni Asıllı ABD Vatandaşlarının ABD Mahkemelerinde Türkiye Cumhuriyeti’ne, TC Merkez Bankası’na ve Ziraat Bankası’na Açtığı Davalar”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 37-38, 2010-2011, ss. 239-273.

Tacar, Pulat, “Ermenistan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na Başvursun ve Uluslararası Adalet Divanı’nda Türkiye Aleyhine Dava Açsın”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 36, 2010, ss.163-189.

Tezcan, Ercüment, “Soykırım Yasaları ve Anayasa’ya Uygunluk Tartışmaları: Fransa Örneği”, *Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Soykırım İddiaları Çalıştayı*, 25-26 Mayıs 2015, Marmara Üniversitesi, http://dosya.marmara.edu.tr/etkinlik/hukukvesoykirim/tebli_ler.pdf

“The Requirements set by the RA (Armania) Government in Case of Perincek v. Switzerland were fully satisfied by European Court”, 15.10.2015, <http://iravaban.net/en/103329.html>

Topuzkanamış, Engin, “Hukuk ve Modernlik Üstüne Bazı Notlar”, *HfSA, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi* (hazırlayanlar: Hayrettin Ökçesiz vd.), İstanbul Barosu Yayınları, 2012.

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM),

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/uluslararasi_isbirligi/uluslararasi_mahkemeler/ucm.html

Yakış, Yaşar, “Fransa’nın Soykırım Çelişkisi”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 40, 2011, ss. 65-84.

Yalçinkaya, Alaeddin, “Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Soykırım İddiaları Çalıştayı”, 25-26 Mayıs 2015, Marmara Üniversitesi,
http://dosya.marmara.edu.tr/etkinlik/hukukvesoykirim/tebli_ler.pdf

Yalçinkaya, Alaeddin, “Türkiye’nin AİHM Önündeki Sicili, Yargısal Sorumluluk ve Anayasa”, *Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşunun 60. Yılına Armağan*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2012, ss.235-264.

Yaşın, Gözde Kılıç, “Ermeni İddialarını Kabul Eden Ülkeler”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 01 Mayıs 2014;
<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/2014/05/01/7571/ermeni-iddialarini-kabul-eden-ulkeler>